

بررسی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه آمریکا پس از خروج از برجام

بر اساس منشور ملل متحد

سیدحمید سیدتقی‌زاده^۱

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی-واحد اصفهان (خوراسگان)،

اصفهان، ایران

لیلا رئیسی

دانشیار و مدیر گروه حقوق دانشگاه آزاد واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

بشیر اسماعیلی

استادیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا، شهرضا، ایران

(تاریخ دریافت ۹۷/۱۱/۴ - تاریخ تصویب ۹۸/۶/۱)

چکیده

ایالات متحده آمریکا در مورخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ با اعلام رسمی ترامپ، از «توافق هسته‌ای کشورهای عضو گروه ۵+۱ با ایران» موسوم به «برنامه جامع اقدامات مشترک» خارج شد. در پی این امر وزارت خزانه‌داری آمریکا نیز نسبت به بازگرداندن تحریم‌های هسته‌ای ایران اقدام نمود. حال سؤال اینجاست که این اقدام یکجانبه آمریکا به عنوان یکی از اعضای سازمان ملل تا چه حد با منشور ملل متحد تناسب داشته و بر اساس منشور یاد شده مشروعیت دارد؟ از سوی دیگر در چهارچوب فرضیه نیز به نظر می‌رسد که «با توجه به اینکه تحریم‌های یکجانبه آمریکا مواد متعددی از منشور ملل متحد را نقض می‌کند، این تحریم‌ها فاقد مشروعیت بر اساس منشور مذکور می‌باشد.» لذا در این نوشتار تلاش خواهد شد تا با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و در چهارچوب نظریه جامعه بین‌الملل به بررسی ابعاد این موضوع و آزمون فرضیه پرداخته شود.

واژه‌های کلیدی: تحریم یکجانبه، ایالات متحده آمریکا، منشور ملل متحد، توافق هسته‌ای ایران و

کشورهای ۵+۱، برجام.

Email: sadat_1039@yahoo.com

^۱ نویسنده مسئول

فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال دوازدهم، شماره ۴۷، پاییز ۱۳۹۸، صص. ۳۹-۷۰.

مقدمه

ایالات متحده پس از انقلاب اسلامی ایران طی مراحل مختلف و به دلایل متعدد اقدام به تحریم یکجانبه نسبت به تهران نموده است. اما این روند از دهه ۱۳۸۰ به بعد حول موضوع هسته‌ای شدت یافت. هر چند طی این سال‌ها شورای امنیت نیز در قبال برنامه هسته‌ای ایران به وضع تحریم‌هایی ذیل فصل هفتم مبادرت نمود، اما علیرغم این، تحریم‌های یکجانبه آمریکا نیز در روندی فزاینده ادامه یافت. لیکن مذاکرات گروه ۵+۱ با ایران در سال ۱۳۹۴ منجر به امضای توافق هسته‌ای موسوم به برجام از سوی وزرای خارجه ایران، آمریکا، فرانسه، انگلستان، آلمان، روسیه و چین و مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا گردید و مقرر شد تا در ازای محدود سازی برنامه هسته‌ای ایران، تحریم‌های هسته‌ای شورای امنیت، اروپا و آمریکا لغو و یا متوقف گردند. این توافق سپس در تاریخ ۳۰ خرداد ۱۳۹۴ (مطابق با ۲۰ ژوئن ۲۰۱۵) از سوی شورای امنیت طی قطعنامه ۲۲۳۱ مورد تأیید قرار گرفت و طرفهای توافق بر اساس آن ملزم به اجرای برجام گردیدند.

این توافق از بهمن ۱۳۹۴ در حالی اجرا شد که از همان ماه‌های نخست ایالات متحده برخلاف بند ۲۸ برجام، روح و جسم این توافق را در موارد متعددی از جمله تمدید «لایحه تحریم ایران و لیبی»^۱ موسوم به «ایسا»^۲ نقض کرد. با این حال پس از انتصاب «دونالد ترامپ» در مسند ریاست جمهوری آمریکا این توافق با شدت و صراحت مورد انتقاد قرار گرفت و نهایتاً واشنگتن برخلاف اراده جامعه بین‌الملل بصورت یکجانبه از این توافق خارج شده و متعاقباً نسبت به بازگرداندن یکجانبه تحریم‌های هسته‌ای علیه ایران مبادرت نمود. حال سؤال اینجاست که «تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه ایران پس از خروج از برجام در سال ۲۰۱۸ تا چه حد با منشور ملل متحد (به عنوان یک سند چندجانبه بین‌المللی بسیار مهم در میان اسناد حقوقی بین‌المللی) تناسب داشته و دارای مشروعیت می‌باشد؟» در مقابل، فرضیه نیز عبارت از این است که «با توجه به اینکه تحریم‌های یکجانبه آمریکا مواد

¹ Iran and Libya Sanctions Act

² ISA

متعددی از منشور ملل متحد را نقض می‌کند، این تحریم‌ها اساساً فاقد مشروعیت بر اساس منشور مذکور می‌باشد.»

پرداختن به این موضوع اهمیت و ضرورت فراوانی دارد. دولت ایران با طرح شکایت از آمریکا به دادگاه لاهه درصدد پیگیری قضایی پیرامون رفتار غیرقانونی آمریکا در قبال برجام می‌باشد. محمدجواد ظریف وزیر امور خارجه ایران در خصوص این شکایت گفت «جمهوری اسلامی ایران بعد از خروج آمریکا از برجام و اعمال مجدد تحریم‌ها، بر پایه قرارداد ۱۹۵۵، از آمریکا شکایتی در دیوان بین‌المللی دادگستری (لاهاه) مطرح کرده است». لیکن در این شرایط پیگیری حقوقی می‌تواند در ابعاد دیگری نیز دنبال شود. در این راستا ایران می‌تواند علاوه بر شکایت بر اساس نقض پیمان مودت میان ایران و آمریکا که در سال ۱۳۳۴ منعقد شد، با تکیه بر اصول منشور ملل متحد از حقوق خود دفاع کند. البته پیگیری حقوقی مطالبات ایران از طریق پیمان مودت موجب تأیید ضمنی این قرارداد شده، که به نظر می‌رسد با توجه به اصول استکبارستیزانه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مطلوبیت و انطباق کمتری در چهارچوب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. اما در مقابل، هر چند برخی مواد منشور ملل متحد ناقص و برخی ناعادلانه است، اما استناد به منشور ملل متحد به نسبت قرارداد مذکور مطلوبیت نسبی بیشتری خواهد داشت. بر این اساس نوشتار حاضر بطور کاملاً مصداقی موارد نقض منشور ملل متحد از سوی ایالات متحده را در موضوع اعمال تحریم‌های یکجانبه مورد طرح و بررسی قرار می‌دهد، که این امر می‌تواند داده‌های مورد نیاز و موضوعات قابل استناد دولت ایران در مراجع ذیربط بین‌المللی در چهارچوب سازمان ملل و خارج از آن و همچنین گفتمان‌سازی در دیپلماسی رسمی و دیپلماسی عمومی ج.ا.ا برای کسب حمایت دولت‌ها و افکار عمومی بین‌المللی را فراهم نماید.

لازم به ذکر است که هر چند جمهوری اسلامی ایران نسبت به اقدامات آمریکا بعضاً واکنش‌هایی در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی بویژه تأکید بر اتخاذ اقتصاد مقاومتی داشته است، لیکن پیگیری حقوقی این مسئله در چهارچوب منشور ملل متحد نیز می‌تواند در

کنار سایر موارد، فضای راهبردی اقدام علیه یکجانبه‌گرایی آمریکا را گسترش دهد. بنابراین این امر نه تنها نافی رویکردهای سیاسی، اقتصادی در واکنش به یکجانبه‌گرایی آمریکا نیست، بلکه مکملی برای گسترش ابعاد واکنش‌ها خواهد بود. از این رو در این مقاله که محتوایی بین‌رشته‌ای میان روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل دارد، تلاش خواهد شد تا اقدامات یکجانبه آمریکا از منظر منشور تجزیه و تحلیل و متعاقباً در بخش نتیجه‌گیری و پیشنهادات، راهکارهای حقوقی ممکن در قبال تحریم‌های یکجانبه در چهارچوب منشور ارائه خواهد شد.

از سوی دیگر روش تحقیق مورد استفاده در این مقاله، توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها نیز اسنادی و کتابخانه‌ای خواهد بود. همچنین با توجه به اینکه نوشتار حاضر ارتباط زیادی با دو موضوع روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل دارد، نظریه «جامعه بین‌الملل» در روابط بین‌الملل که به نوعی تلاش می‌کند تا تحولات بین‌المللی را از منظر قواعد و هنجارها از جمله قواعد حقوق بین‌الملل تبیین نماید، به عنوان چهارچوب نظری مورد استفاده قرار خواهد گرفت. بنابراین در این نوشتار تلاش خواهد شد تا ضمن مروری بر ارتباط دو موضوع «روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل» و نظریه «جامعه بین‌الملل» و تبیین مفهوم «مشروعیت» و «منشور ملل متحد»، در ابتدا به چیستی و چگونگی «تحریم‌های یکجانبه آمریکا» پرداخته و سپس تناسب این تحریم‌ها با برخی از مهمترین ماده‌های منشور ملل متحد مورد بررسی قرار گیرد.

۱- مفاهیم و مبانی نظری

۱/۱- روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل

دو علم و موضوع روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل ارتباطی بسیار نزدیک یکدیگر دارند. از یکسو روابط بین‌الملل مقدم بر حقوق بین‌الملل است و تا زمانی که این روابط برقرار نباشد حقوق بین‌الملل به وجود نمی‌آید، با این وجود هنگامی روابط بین‌الملل انسجام و انتظام می‌یابد که معیارهای حقوقی بر آن حاکم گردد. بنابراین حقوق بین‌الملل تنظیم-

کننده روابط بین‌الملل است. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۵: ۴) به عبارت دیگر حقوق مرزهای سیاست را تعیین کرده در عین حال خود حقوق توسط سیاست مقید می‌شود. علاوه بر این بخش مهمی از روابط بین‌الملل به عنوان یک رشته مطالعاتی توسط نهادگرایان و حقوقدان-ها شکل گرفته است. لذا مناسبات این دو حوزه مطالعاتی بسیار تنگاتنگ و متقابل است. (محسنی و قوام، ۱۳۹۷: ۳۱)

با این وجود تکیه محض بر حقوق و قواعد و مقررات، تداعی کننده نوعی خوش‌بینی است که اجرا و اعمال آن در عرصه سیاست بین‌المللی که فاقد اقتدار مرکزی است، دور از ذهن خواهد بود. بنابراین حقوق بین‌الملل را نمی‌توان و نباید در حصار مباحث محض حقوقی مطالعه کرد، زیرا استفاده از رویکردهای سیاست بین‌الملل ضمن غنای تحلیل‌های حقوقی، تصاویر واضح‌تر و واقع‌بینانه‌تری را بدست می‌دهد. در مقابل روابط بین‌الملل را نمی‌توان بدون توجه به قواعد، هنجارها و ملاک‌های حقوقی پیش برد که این امر منجر به حاکمیت آنارشی خواهد شد. لذا اتخاذ یک نگاه بین‌رشته‌ای در این زمینه یک ضرورت مهم است. (دادمهر، ۱۳۹۳: ۱۲۷)

در واقع بر همین اساس بود که هرچند در مراحل اولیه رشد رشته روابط بین‌الملل به میزان قابل توجهی از داده‌های تجربی و نظری حقوقدان‌های بین‌المللی بهره گرفته می‌شد، اما پس از شکست جامعه بین‌الملل و نقض قوانین بین‌المللی توسط دولت‌ها و به دنبال جنگ جهانی دوم، سلطه رئالیسم و سپس تسلط رفتارگرایی، عملاً میان این دو رشته مطالعاتی جدائی افتاد، بگونه‌ای که متخصصان روابط بین‌الملل و حقوق بین‌الملل از فعالیت‌های علمی، پژوهشی و نظری یکدیگر بی‌خبر بودند. (محسنی و قوام، ۱۳۹۴: ۱۳۹-۱۳۷) با این حال تقریباً از اواخر جنگ سرد و با پایان یافتن سلطه رئالیسم و اهمیت یافتن مسائل هنجاری، ضرورت تقارب و تعامل این دو حوزه احساس شده و با طرح نظریاتی مانند جامعه بین‌الملل و سازه‌نگاری زمینه توجه مجدد به حقوق بین‌الملل فراهم شد. در واقع نظریاتی مانند جامعه بین‌الملل در علم روابط بین‌الملل تا حدودی زمینه را برای ایجاد ارتباط بیشتر

میان دو رشته مذکور فراهم نمودند. لذا در این نوشتار از این رویکرد نظری استفاده خواهد شد.

۲/۱- مروری بر نظریه جامعه بین الملل

نظریه جامعه بین المللی که ریشه در سنت خردگرایی یا سنت گروسیوسی دارد از جمله رهیافت های روابط بین الملل است که بر خلاف واقع گرایی که بر نظام بین الملل تأکید داشت، بر جامعه بین الملل یا به عبارت دقیق تر «جامعه ای مرکب از دولت ها»^۱ تأکید داشته و قواعد، ارزش ها و هنجارهای مشترک در میان جوامع را مورد توجه قرار می دهد. این نظریه از اواخر دهه ۱۹۵۰ مطرح شد، اما در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ این برداشت بوجود آمد که آراء نظریه پردازان این مکتب بیش از آنکه جنبه «علمی» داشته باشد، در سنت اندیشه سیاسی قرار دارد و بنابراین نسبت به امکان بقای آن ابراز تردید می شد. اما از نیمه دهه ۱۹۸۰ و بویژه ۱۹۹۰ که گزاره های اثبات گرایی زیر سؤال رفته و نظریاتی مانند سازه نگاری مطرح شد، بتدریج نظریه جامعه بین الملل در علم روابط بین الملل نیز مورد توجه و ارزیابی مجدد قرار گرفت. معرفت شناسی در این نظریه نیز با توجه به ابعاد هنجاری هستی شناسی فوق بر تفسیرگرایی و نگاه تاریخی استوار بوده و بر ابعاد فرهنگی و گفتمانی واقعیت بین المللی تأکید داشته و از این رو نقش قواعد را در تکوین آن بسیار مهم قلمداد می کنند. (مشیرزاده، ۱۳۹۴: ۱۵۴)

«هدلی بول» از جمله نظریه پردازان این رویکرد، مقصود از جامعه بین الملل یا جامعه مرکب از دولت ها را وجود «گروهی از دولت ها که با آگاهی از منافع و ارزشهای مشترک، به یک جامعه شکل می دهند، می داند؛ به این معنا که تصور می کنند مجموعه ای مشترک از قواعد، آن ها را در روابطشان با یکدیگر مقید می کند و در کارکرد نهادهای مشترکی سهیم اند» (Bull, 1977: 13) به نقل از مشیرزاده، ۱۳۹۴: ۱۵۹. در واقع این مفهوم از لحاظ کیفی با دیدگاه مکانیکی نسبت به دولت ها به عنوان واحدهای کاملاً مستقلی که در شرایط

¹ State system

آشوب‌زدگی صرفاً به دنبال منافع خویش هستند، متفاوت است. اصولاً جامعه بین‌المللی زمانی پا به عرصه وجود می‌گذارد که گروهی از دولت‌ها از یک سلسله منافع و ارزش‌های مشترک خاص آگاهی داشته تا جامعه‌ای را به وجود آورند؛ به صورتی که آنها خویشان را مقید و متعهد به مجموعه مشترکی از مقررات در روابط با یکدیگر نمایند و در عین حال در عملکرد نهادهای مشترک سهیم باشند. (قوام، ۱۳۸۸: ۱۷۴)

بر اساس این نظریه دولت‌ها هر چند به دنبال مافوق^۱ مشترک نیستند، اما جامعه‌ای واقعی تشکیل می‌دهند که آثار آن در نهادهایی مانند حقوق بین‌الملل قابل مشاهده است. (ابراهیمی و زمانیان، ۱۳۸۹: ۱۴) بنابراین، قواعد و مقررات مشترک مورد بحث در این نظریه موجب تأکید بر مفهوم حقوق بین‌الملل گردیده و از این رو آراء حقوقدانانی نظیر «هوگو گروسیوس» نقش مهمی در ایده‌پردازی در این نظریه داشته است. گروسیوس از جمله نخستین دانشمندانی است که در شکل‌گیری اولیه و تدوین حقوق بین‌الملل نقش مهمی ایفا کرده است. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۵: ۲۸)

همچنین نظم در جامعه بین‌الملل بر اساس سه مؤلفه^۱ - منافع مشترک اعضا در اهداف اولیه، ۲- قواعدی که الگوی رفتار لازم برای تداوم آنها را تجویز می‌کنند، و ۳- نهادهایی که موجب کارایی این قواعد می‌شوند، حفظ می‌گردد. لذا تخطی از قواعد مذکور ممکن است صورت گیرد، اما کارایی آنها منوط به درجه‌ای از اطاعت آنهاست. این نهادها هستند که با کارکردهای خود یعنی وضع قواعد، اعلام، اداره، تفسیر، اجرا و حمایت از قواعد، آنها را کارآمد می‌سازند. (مشیرزاده، ۱۳۹۴: ۱۶۳-۱۵۴) در واقع پیروان این مکتب علت صلح و ثبات، کاهش تعارضات و افزایش همکاری‌ها در سیاست بین‌الملل را در ایفای نقش توسط نهادها، قواعد و هنجارهای بین‌المللی می‌دانند. (ابراهیمی و زمانیان، ۱۳۸۹: ۱۴) به عبارت دیگر آنچه به نظم در عرصه بین‌المللی قوام می‌بخشد هنجارهای مربوط به قرارداد و حفظ قول یا وفای به عهد است. (Ruggi, 1998: 11-24 به نقل از مشیرزاده، ۱۳۹۴: ۱۴۱)

^۱ Superior

۳/۱- تعریف و تبیین «مشروعیت» و «منشور ملل متحد»

مشروعیت از جمله مفاهیمی است که در علوم سیاسی و اجتماعی دارای اهمیت فراوانی است. این واژه به معنای قانونی بودن و مطابقت داشتن با قانون است. ماکس وبر سه نوع مشروعیت شامل مشروعیت سنتی، مشروعیت فرهمند و مشروعیت عقلانی-قانونی را مطرح می‌کند. به زعم وی مشروعیت سنتی بر تقدس سنت‌های قدیمی استوار است و مشروعیت فرهمند بر ویژگی‌های کارزماتیک شخصی تکیه داشته و مشروعیت عقلانی-قانونی نیز بر پایه اعتقاد به قانونی بودن الگوهای قواعد هنجاری و اصول پذیرفته شده عمومی شکل می‌گیرد که تنظیم کننده رفتار انسان‌هاست. به عبارت دیگر قانونی بودن شامل قوانینی است که با توجه به ارزشها و باورهای جامعه و مبتنی بر خرد همگانی، آزادانه، آگاهانه و عقلانی از سوی عرف و اکثریت جامعه پذیرفته شده باشد. (صدرا، ۱۳۸۷: ۷۳)

بر این اساس منشور ملل متحد مهم‌ترین سند چندجانبه بین‌المللی است که در بین اسناد حقوقی بین‌المللی از اعتبار بالایی برخوردار است تا جایی که در برخی متون از این منشور تحت عناوینی مانند «قانون اساسی جامعه جهانی» یاد شده است. گذشته از آن منشور ملل متحد به دلیل فراگیری و جایگاه خاص جهانی در زمره اسناد و قواعد آمره در حقوق بین‌الملل قرار می‌گیرند. بر این اساس قواعد و مقررات آن حتی کشورهای غیر عضو سازمان ملل متحد را نیز مورد توجه قرار داده و لازم‌الاجرا است. (احمدی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۶۴۳)

متن منشور ملل متحد در ۵ تیر ۱۳۲۴ (مطابق با ۲۶ ژوئن ۱۹۴۵) در سانفرانسیسکو در پایان کنفرانس ملل متحد به امضای ۵۱ کشور رسید و در ۲ آبان ۱۳۲۴ (مطابق با ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵) لازم‌الاجرا شد. فصل یکم منشور اهداف و اصول سازمان ملل و اقدامات آن برای تأمین صلح و امنیت در جهان را بر می‌شمرد. فصل دوم آن شرایط عضویت در سازمان ملل متحد است. فصل‌های سه تا پانزده مجموعه‌ای از اسناد مربوط به ارکان و سازمان‌های وابسته به سازمان ملل و شرح وظایف آن‌ها است. فصل‌های شانزده و هفده ترتیبات ترکیب و ادغام مقررات سازمان ملل با دیگر عهدنامه‌های موجود بین‌المللی را شرح می‌دهد. فصل‌های هجده و نوزده شامل ترتیب افزوده‌های منشور و نحوه تصویب آن‌ها است.

در واقع مطابق با ایده نظریه جامعه بین‌الملل، قواعد و هنجارهای پذیرفته شده بین‌المللی در قالب منشور ملل متحد پس از جنگ جهانی دوم موجب شکل‌گیری جامعه‌ای گسترده از دولت‌ها شده که روابط آن‌ها را در چهارچوب سازمان ملل شکل داده است. البته این امر به معنای سیطره کامل سازمان مذکور بر روابط بین دولت‌ها نیست، اما بلحاظ کارکردی، سازمان ملل در بخشی از روابط کشورها نقش مهمی ایفا نموده است، که در چهارچوب نظریه جامعه بین‌الملل معنا و مفهوم می‌یابد. بر اساس آنچه ذکر شد منشور ملل متحد که شامل قواعد و هنجارهایی است که تقریباً در عرصه بین‌المللی صورتی فراگیر پیدا کرده و یکی از مهمترین اسناد حقوق بین‌الملل است می‌تواند مبنای بررسی مشروعیت یا عدم مشروعیت رفتار یا پدیده‌ها در عرصه بین‌المللی قرار گیرد.

۲- خروج آمریکا از برجام و بازگشت تحریم‌های یکجانبه علیه ایران

بر اساس نظریه جامعه بین‌الملل، «توافق جامع و نهایی هسته‌ای وین» با عنوان شناخته شده و رسمی «برنامه جامع اقدام مشترک» یا «برجام»^۱ نهادی بر آمده از اراده گروه دولت‌های ۵+۱ بود و بواسطه مواردی مانند حمایت قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت جنبه‌ای از حقوق بین‌الملل را نیز بدست آورد. این توافق در روز سه‌شنبه ۲۳ تیر ۱۳۹۴ (مطابق با ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵) در وین اتریش بین ایران، اتحادیه اروپا و گروه ۱+۵ شامل چین، فرانسه، روسیه، انگلستان، ایالات متحده آمریکا و آلمان منعقد شد. این توافق سپس در شورای امنیت به موجب قطعنامه ۲۲۳۱ رسمیت یافت. به دنبال این موارد برخی تحریم‌های هسته‌ای اروپا و آمریکا لغو و برخی دیگر به تعلیق درآمد که در نتیجه آن برخی شرکت‌های اقتصادی در حوزه‌های مختلف نظیر توتال، ایرباس و پژو و ... مجاز شدند تا با ایران وارد همکاری و تعاملات اقتصادی شوند.

^۱ Jcpoa: Joint Comprehensive Plan of Action

اما پس از گذشت حدود ۳۴ ماه، «دونالد ترامپ»، رئیس‌جمهور آمریکا روز سه‌شنبه ۱۸ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۷ (مطابق با ۸ می ۲۰۱۸) اعلام کرد به مشارکت کشورش در توافق مذکور پایان داد. «استیو مانوشین»^۱ وزیر خزانه‌داری آمریکا چند ساعت پس از اعلام تصمیم ترامپ برای خروج از برجام در جمع خبرنگاران حاضر شده و نحوه بازگشت تحریم‌های ایران را تشریح کرد. وی از احیای بلافاصله تحریم‌های ایران خبر داده و اعلام کرد بازگشت تحریم‌ها بعد از دوره‌های ۹۰ و ۱۸۰ روزه‌ای صورت خواهد گرفت که در جریان آنها «شرکت‌ها» و «بانک‌ها» فعالیت‌های خود را که در ارتباط با ایران است، به تدریج کاهش خواهند داد. خزانه‌داری آمریکا در توضیح بیشتر در این باره نوشت افرادی که بعد از رفع تحریم‌های ایران در پی اجرایی شدن برجام، وارد فعالیت‌هایی شده بودند که به موجب این توافق مجاز شده بود، بایستی تا ۱۵ مرداد ۱۳۹۷ (مطابق با ۶ آگوست ۲۰۱۸) و یا همچنین تا ۱۳ آبان ۱۳۹۷ (مطابق با ۴ نوامبر ۲۰۱۸) اقدامات مقتضی را برای کاهش آن فعالیت‌ها به عمل آورند. (Secretary Statements & Remarks, May 8, 2018) لیکن در تاریخ‌های یاد شده این مواضع صورت واقعی گرفت و تحریم‌های مذکور به اجرا در آمد.

۱/۱- تحریم‌های بازگشتی بعد از دوره ۹۰ روزه

دوره ۹۰ روزه در تاریخ ۱۵ مرداد ۱۳۹۷ (۶ آگوست ۲۰۱۸) به پایان رسید و بعد از این تاریخ، دولت آمریکا تحریم‌های ذیل که به موجب برجام رفع شده بودند را احیا نمود:

۱. تحریم‌های مربوط به خرید یا اکتساب اسکناس‌های دلار آمریکا توسط حکومت ایران؛
۲. تحریم‌های مربوط به تجارت ایران با طلا یا فلزات گرانبها؛
۳. تحریم‌های مربوط به فروش، عرضه، تأمین یا نقل و انتقال گرافیت، فلزات خام و نیمه ساخته مانند آلومینیوم و فولاد و صادرات یا نرم‌افزار برای یکپارچه‌سازی فرآیندهای صنعتی به ایران؛

¹ Steven Munchin

۴. تحریم‌های مربوط به معاملات خرید یا فروش ریال ایران یا نگهداری حساب‌ها و وجوه عمده‌ای که در خارج از خاک ایران بر پایه ریال ایران نگهداری می‌شوند.

۵. تحریم‌های مربوط به خرید، پذیره‌نویسی یا تسهیل معاملات دیون حاکمیتی ایران؛

۶. تحریم‌های بخش خودروسازی ایران.

علاوه بر این، بعد از گذشت این دوره ۹۰ روزه، دولت آمریکا مجوزهای برجامی صادر شده برای رفع تحریم‌های اولیه زیر را نیز لغو کرد:

۱. مجوز واردات فرش و مواد غذایی از مبدأ ایران به آمریکا و برخی مبادلات مالی مرتبط

با آنها ذیل مجوزهای مربوط به «قانون تحریم‌ها و مبادلات ایران»

۲. فعالیت‌های انجام‌شده وفق مجوزهای صادر شده برای صادرات و بازصادرات

هوایماهای تجاری مسافربری و قطعات و خدمات مربوطه به ایران؛

اشخاصی که بعد از رفع تحریم‌های آمریکا علیه ایران وفق برجام وارد فعالیت‌های بالا

شده‌اند بایستی برای اجتناب از قرار گرفتن در فهرست تحریم‌های آمریکا تا ۱۵ مرداد

۱۳۹۷ (۶ آگوست ۲۰۱۸) این فعالیت‌ها را به تدریج کاهش دهند.

۲/۱- تحریم‌های بازگشتی بعد از دوره ۱۸۰ روزه

بعد از دوره ۱۸۰ روزه که در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۹۷ (مطابق با ۴ نوامبر ۲۰۱۸) به پایان

رسید، دولت آمریکا تحریم‌های مربوط به فعالیت‌های زیر و خدمات مرتبط با آنها که پس از

اجرائی شدن برجام برداشته شده بودند را احیا نمود.

۱. تحریم معامله با بخش‌های کشتی‌رانی و کشتی‌سازی ایران و عاملان بنادر شامل

شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، خطوط کشتیرانی جنوب و وابستگان به

آنها؛

۲. تحریم مربوط به معامله با شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی نفتکش ایران، شرکت

بازرگانی نفت ایران (نیکو) و از جمله خریداری نفت، محصولات نفتی یا محصولات

پتروشیمی از ایران؛

۳. تحریم‌های مربوط به مبادلات مؤسسات مالی خارجی با بانک مرکزی ایران و مؤسسات مالی ایرانی که به موجب بند ۱۲۴۵ قانون اختیارات دفاع ملی برای سال مالی ۲۰۱۲ در فهرست تحریم قرار گرفته‌اند؛
۴. تحریم‌های مرتبط با ارائه خدمات پیام‌رسانی مخصوص مالی به بانک مرکزی ایران و دیگری مؤسسات مالی ایران که در بند ۱۰۴ قانون CISADA درباره آنها توضیحات لازم آمده است.
۵. تحریم‌های مربوط به ارائه خدمات پذیره‌نویسی، بیمه یا بیمه اتکایی
۶. تحریم‌های مربوط به بخش انرژی ایران.
- علاوه بر این، تا تاریخ ۱۴ آبان ۱۳۹۷ (مطابق با ۵ نوامبر ۲۰۱۸)، دولت آمریکا تحریم‌ها علیه افراد خارج‌شده از «فهرست افراد ویژه مشخص شده و بلوک شده»^۱ و سایر فهرست‌ها را بار دیگر اعمال کرد. (FAQs-Treasury Department, May 8, 2018) در مجموع این تحریم‌ها بطور کاملاً آشکار توافق و نهاد برجام را نقض نمود. همانطور که ذکر شد، با توجه به ابعاد هنجاری در نظریه جامعه بین‌الملل، معرفت-شناسی این نظریه بر تفسیرگرایی تکیه می‌کند. لذا در ادامه، تبیین مشروعیت تحریم‌های آمریکا با نهاد منشور ملل متحد، با استفاده از رویکرد تفسیری و تبیینی، صورت خواهد گرفت.

۳- تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه ایران و منشور ملل متحد

اصطلاح «مجازات [تحریم] اقتصادی به اقدامات دارای خصلت اقتصادی -در مقابل دیپلماتیک یا نظامی- اطلاق می‌شود که دولت‌ها برای بیان مخالفت با اقدامات دولت هدف یا واداشتن آن دولت به تغییر یک خط‌مشی یا رویه یا حتی ساختار حکومتی اتخاذ می‌کنند.» تحریم‌های اقتصادی معمولاً اقداماتی است که به دلیل منفعت اقتصادی صورت

¹ SDN

نمی‌گیرد، و غالباً زیانی تجاری به دولت درگیر در برنامه تحریم وارد می‌کند. به عبارت دیگر تحریم یکی از ابزارهای کنترل اقتصادی که برای دستیابی به اهداف سیاسی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از سوی دیگر تحریم‌های اقتصادی از جمله مفاهیمی است که در حقوق بین‌الملل اقتصادی مورد توجه قرار گرفته و بر اساس آن در صورتی که این امر از سوی سازمان بین‌المللی وضع شود مجاز خواهد بود، در عین حال وضع تحریم‌های یکجانبه چندان مجاز شمرده نمی‌شود. البته تا کنون در نظام بین‌الملل تحریم‌های یکجانبه عمدتاً از سوی ایالات متحده مورد استفاده قرار گرفته است. (اف. لوفلد، ۱۳۹۵: ۸۶۷-۸۶۶)

بر این اساس بکارگیری مجدد آمریکا از این ابزار برای دستیابی به اهداف سیاسی در قبال ایران اقدامی است که می‌بایست بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل مورد مذاقه قرار گیرد. در میان منابع حقوق بین‌الملل از یکسو نهاد منشور ملل متحد به واسطه اعتبار و شمولیت بیشتری که در میان سایر منابع حقوقی دارد و از سوی دیگر به دلیل تعارضات چشم‌گیری که این تحریم‌ها با این منشور دارند، بیش از پیش اهمیت خواهد داشت. بنابراین بررسی تناسب میان این تحریم‌ها و منشور ملل متحد جهت واکاوی مشروعیت اقدام یکجانبه آمریکا، بسیار تعیین کننده خواهد بود. در ادامه تلاش خواهد شد تا مهمترین تعارضات تحریم‌های یکجانبه آمریکا با منشور ملل متحد مورد بررسی قرار گیرد.

۱/۳- تحریم‌های یکجانبه و نقض اهداف منشور

بند اول از ماده ۱ منشور هدف ملل متحد را اینگونه تعریف می‌نماید «حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و بدین منظور به عمل آوردن اقدامات دسته جمعی مؤثر برای جلوگیری و برطرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هرگونه عمل تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح و فراهم آوردن موجبات تعدیل و حل و فصل اختلافات بین‌المللی یا وضعیت‌هایی که ممکن است منجر به نقض صلح گردد با شیوه‌های مسالمت‌آمیز و برطبق اصول عدالت و حقوق بین‌الملل».

این بخش از ماده اول منشور صراحتاً بر «اقدامات دسته جمعی» در موضوعات مرتبط با جامعه بین الملل تأکید می کند. حال آنکه ایالات متحده علیرغم عدم همکاری اروپا، رسماً بطور یکجانبه از توافق برجام خارج شده و متعاقباً بطور یکجانبه اقدام به تحریم بر ضد عضو دیگر ملل متحد، یعنی ایران می نماید. علاوه بر مخالفت روسیه و چین، عدم همکاری اروپا تا حدی بود که «فدریکا موگرینی»^۱ مسئول سیاست خارجی این اتحادیه بلافاصله پس از سخنرانی ترامپ، نسبت به آن واکنش نشان داده و از این اقدام اظهار تأسف نمود.^۲ این امر بوضوح یکجانبه بودن اقدام آمریکا را نشان می دهد که در تعارض با بند اول ماده ۱ منشور بوده است.

از سوی دیگر منشور ملل متحد در بند ۲ ماده ۱ ذیل مقاصد سازمان چنین بیان می - دارد «توسعه روابط دوستانه در روابط بین الملل بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خودمختاری ملل و انجام سایر اقدامات مقتضی برای تحکیم صلح جهانی». بر این اساس در وهله اول در ابتدای همین بند بر مؤلفه «توسعه روابط دوستانه بین ملل» به عنوان یکی دیگر از اهداف منشور تأکید شده است؛ حال آنکه طبق سیاست اخیر ایالات متحده، واشنگتن به طور کاملاً آشکار علاوه بر بسط و گسترش روابط خصمانه خود با ایران، روابط دوستانه بین ایران و سایر ملت ها را نیز هدف قرار داده است. در واقع در نتیجه همین اقدام آمریکا روابط دوستانه و علمی ایران در برخی کشورها دچار اختلال گردیده است. به عنوان مثال در هفته اول ژوئن ۲۰۱۸، مؤسسه «گلوبال پلاتس»^۳ در دفتر خود در لندن اقدام به برگزاری یک کنفرانس نفتی پیرامون تأثیر تحریم های جدید آمریکا بر صنعت انرژی ایران بود. اما بدلیل ترس برگزارکنندگان این نشست از مجازات شدن بواسطه تحریم های آمریکا، از حضور افراد ایرانی در این نشست ممانعت به عمل آمد. (Sheppard, June 7, 2018)

^۱ Federica Mogherini

^۲ البته کشورهای اروپایی هر چند ظاهراً رفتار ترامپ را سرزنش کردند، اما تحت تأثیر شرایط نامساعد اقتصادی خود، توان مقابله به آمریکا را ندارند. لذا امانول ماکرون پس از خروج آمریکا از برجام صراحتاً گفت که «ما نمی خواهیم یک جنگ تجاری استراتژیک با آمریکا بر سر توافق هسته ای با ایران راه بیندازیم».

^۳ Global Platts

از سوی دیگر بر اساس همین بند بدون احترام به حق «تعیین سرنوشت» یا حق «خودمختاری» در نظام حقوق بین‌المللی بشر که به عنوان اصلی اولیه شناخته شده، صلح جهانی امکان‌پذیر نخواهد بود. لذا با توجه به اهداف آمریکا از اعمال تحریم علیه ایران که نهایتاً وارد آوردن فشار به قشر وسیعی از مردم و بخشی از نیروهای مسلح ایران است، می‌توان به این نتیجه رسید که تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه ایران به طور غیرمستقیم لطمه‌ای به حق تعیین سرنوشت و خودمختاری ملت ایران خواهد رساند که مورد تأکید قطعنامه‌های مختلف و اعلامیه‌های گوناگون نیز قرار گرفته است. بنابراین آمریکا با این اقدام خود به نوعی قاعده شناخته شده حق تعیین سرنوشت را درباره ملت ایران نفی کرده است. (مجیدی، ۱۲ تیر ۱۳۹۵)

علاوه بر این ماهیت تحریم‌های ثانویه مبنی بر اثرگذاری این تحریم‌ها بر بازیگران دولتی و غیردولتی مرتبط با اقتصاد ایران موجب گردیده تا حق تعیین سرنوشت بازیگران مذکور نیز نادیده گرفته شود. به عنوان مثال «ریچارد گرnel^۱» سفیر آمریکا در آلمان در مصاحبه‌ای با فاکس نیوز گفت که شرکت‌ها بایستی بین تجارت با ایران و آمریکا یکی را انتخاب کنند. (Grenell, May 11, 2018) در واقع در نتیجه چنین سیاست‌هایی است که «پاتریک پویانه» مدیرعامل شرکت توتال که در حاشیه اجلاس نفتی اوپک در وین با تلویزیون ام.اس.ان.بی.سی مصاحبه می‌کرد اعلام داشت که بدلیل خطر وضع تحریم‌های ثانویه توسط آمریکا، این شرکت و سایر شرکت‌های چند ملیتی نمی‌توانند ریسک ادامه کار در ایران را بپذیرند. بر این اساس وی صراحتاً اظهار داشت که «من حق [چنین کاری را] ندارم؛ این واقعیت جهان است»^۲ (Cnbc.com, 20 June 2018)

نه فقط شرکت‌های چند ملیتی، بلکه برخی دولت‌ها نیز ناگزیر از نادیده گرفتن حق خود و متعاقباً پذیرش فشارهای آمریکا هستند. طبق اعلام خبرگزاری رویترز در هفتم تیرماه ۱۳۹۷ (مطابق با ۲۸ ژوئن ۲۰۱۸)، وزارت نفت هند از پالایشگاه‌ها و تولیدکنندگان محصولات

¹ Richard Grenell

² I don't have the right. It's just the reality of the world

خود خواسته بود تا از ماه نوامبر سال ۲۰۱۸ برای کاهش «شدید و حتی تا حد صفر» واردات نفت ایران آماده باشند. این اولین نشانه از فشارهای ایالات متحده بر دومین مشتری نفتی ایران بود. (Reuters.com, June 28, 2018) این در حالی است که خانم «سوشما سواراج»^۱ وزیر خارجه هند یک ماه پیش از این صراحتاً در یک نشست خبری تصریح کرده بود که هند تنها تحریم‌های سازمان ملل را خواهد پذیرفت و از تحریم‌های یکجانبه آمریکا پیروی نخواهد کرد. (sputniknews.com, May 28, 2018)

در مجموع آنچه مشهود است این است که واشنگتن با اعمال تحریم‌های ثانویه حق تعیین سرنوشت را از دولتها، شرکت‌های اقتصادی و افراد سایر ملل سلب نموده است که آشکارا نقض منشور ملل متحد محسوب می‌گردد.

۲/۳- تحریم‌های یکجانبه و نقض بندهای متعدد از اصول منشور

در بند اول از ماده دوم منشور ملل متحد آمده است «سازمان ملل بر مبنای اصل تساوی حاکمیت کلیه اعضاء آن قرار دارد.» بر این اساس هیچ دولتی بر دولت دیگر برتری ندارد. لیکن مقامات آمریکایی صراحتاً با زیر پا گذاشتن این قسمت از اصول منشور، با تحکم نسبت به تهران، زمینه نقض حاکمیت دولت ایران را فراهم نمودند. به عنوان مثال حدود دو هفته بعد از خروج آمریکا از برجام، مایک پامپئو در پیامی در صفحه توئیتر خود نوشت: «راهبرد ما در قبال ایران تشکیل اجماعی جهانی است که از ایران بخواهد هر آنچه ما از کشورهای دیگر می‌خواهیم، انجام دهد و مثل یک کشور عادی رفتار کند.» (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۷/۰۳/۰۶) در واقع پامپئو با بیان اینکه ایران می‌بایست هر آنچه که آمریکا می‌خواهد را انجام دهد، دولت آمریکا را در جایگاهی برتر از دولت ایران قرار داده و از این موقعیت اقدام به اعمال نظر نسبت به ایران داشته است. لذا همانطور که مشهود است این کشور صراحتاً اصل تساوی حاکمیت دولتها و بند اول از ماده دوم منشور را زیر پا گذاشته است.

¹ Sushma Swaraj

همچنین بند چهارم از ماده دوم اظهار می‌دارد که «کلیه اعضاء در روابط بین‌المللی خود از تهدید به زور یا استفاده از آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مابینت داشته باشد خودداری خواهند نمود.» در حالیکه این موارد حاکی از لزوم استفاده از اقدامات مسالمت‌آمیز و نفی هر گونه اجبار در حل و فصل اختلافات تأکید می‌کند، اما اقدام یکجانبه ایالات متحده همراه با اجباری شدید و نفی اقدامات مسالمت‌آمیز بوده است.

بر این اساس شمار زیادی از مخاطبان اقتصادی ایران که بعد از برجام اقدام به همکاری با ایران نموده بودند، در نتیجه فشارهای یکجانبه آمریکا آشکارا روابط خود با ایران را به پایان رسانده‌اند. خود پامپئو به اعمال زور و اجبار آشکارا اذعان نموده است. وی در سخنان خود در «اندیشکده هریتیج» صراحتاً اظهار داشت که «ما فشارهای بی‌سابقه مالی^۱ علیه رژیم ایران اعمال خواهیم کرد.» (Pompeo, May 21, 2018) در راستای این فشارها شرکت‌های اقتصادی واکنش نشان داده و اقدام در راستای متوقف کردن فعالیت‌هایشان در ایران را اعلام نموده‌اند. به عنوان مثال چهار روز پس از سخنرانی ترامپ، شرکت نفتی «بریتیش پترولیوم»^۲ اعلام کرد «به دلیل بازگشت دوباره تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران همکاری با شرکت ملی نفت ایران در پروژه «میدان گازی رهام»^۳ در دریای شمال را متوقف خواهد کرد.» (independent.co.uk, May 22, 2018)

از سوی دیگر شرکت نفتی «توتال»^۴ به عنوان اولین شرکت نفتی که پس از اجرایی شدن برجام در ایران فعالیت خود را به عنوان رهبر کنسرسیوم نفتی در فاز ۱۱ پارس جنوبی آغاز کرد، در چهارمین روز بعد از خروج آمریکا از توافقنامه مذکور در بیانیه‌ای اعلام کرد که «توتال در جایگاهی نیست که بتواند فاز ۱۱ پروژه پارس جنوبی را ادامه دهد و باید تا قبل از ۴ نوامبر ۲۰۱۸ تمام عملیات مربوطه را کنار بگذارد، مگر اینکه با حمایت مقامات

^۱ unprecedented financial pressure

^۲ British Petroleum

^۳ The Rhum Gas Field

^۴ Total

فرانسوی و اروپایی، مقامات آمریکایی یک پروژه لغو یا معافیت ویژه به توتال اعطا کنند. این معافیت باید شامل حفاظت از شرکت از هر گونه تحریم ثانویه و بر طبق قوانین ایالات متحده باشد.» (Total.com, 2018/05/16) اما این شرکت نهایتاً در اواخر مرداد ۱۳۹۷ رسماً از ایران خارج شد. همچنین «کلودیو دسکالزی»^۱ مدیر شرکت «انی»^۲ بزرگ‌ترین شرکت صنعتی- ایتالیا پس از خروج امریکا از برجام در نشست سالانه این شرکت به سهامدارانش گفت «انی تمام طلب‌های معوق خود از ایران بابت سرمایه‌گذاری‌های سال‌های گذشته در این کشور را از تهران گرفته و قصدی برای اجرای پروژه جدید در ایران ندارد.» (reuters.com, May 10, 2018)

۳/۳- تحریم‌های یکجانبه و نقض قطعنامه ۲۲۳۱ بر اساس ماده ۲۵

طبق ماده ۲۵ منشور، اعضای ملل متحد موظفند تا به قطعنامه‌های شورای امنیت پایبند باشند. این مطلب دقیقاً در قطعنامه ۲۲۳۱ مورد اشاره قرار گرفته و از دولت‌ها می‌خواهد تا آن را اجرا نمایند. بر این اساس در قطعنامه مذکور آمده است که «با تاکید بر اینکه دولتهای عضو بر اساس ماده ۲۵ منشور ملل متحد مکلف هستند تصمیمات شورای امنیت را پذیرفته و اجرا نمایند:

۱. برجام را تأیید کرده، و خواستار اجرای کامل آن بر اساس برنامه زمانی مندرج در برجام است؛

۲. از همه دولتهای عضو، سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی می‌خواهد آن دسته اقداماتی که برای حمایت از اجرای برجام مناسب باشد را اتخاذ نمایند، از جمله با انجام اقداماتی که همسو با برنامه اجرایی برجام و این قطعنامه هستند، و نیز از طریق خودداری از اقداماتی که اجرای تعهدات وفق برجام را با مشکل روبرو می‌نماید. (Resolution of 2231, 2015)

¹ Claudio Descalzi

² Eni

این موارد در حالی است که اقدام آمریکا بر خلاف ماده ۲۵ به بخش فوق در قطعنامه ۲۲۳۱ پایبند نبوده و بر اساس منافع نامشروع خود آن را نقض کرده است. دونالد ترامپ در پاسخ به خبرنگاری که پرسید آیا خروج از برجام موجب امنیت بیشتر آمریکا خواهد شد، گفت که «این [اقدام] بسیار موجب امنیت بیشتر آمریکا خواهد شد.» (خبرآنلاین، ۱۳۹۷/۰۲/۱۸)

۴/۳- تحریم‌های یکجانبه و اقدام بر خلاف ماده ۳۳ در فصل ششم منشور

این فصل از منشور ملل متحد، به اصل مهم حقوقی لزوم «حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات» می‌پردازد. به موجب بند اول از ماده ۳۳ منشور «طرفین هر اختلاف که ادامه آن متحمل است حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر اندازد باید قبل از هر چیز از طریق مذاکره، میانجیگری، سازش، داوری، رسیدگی قضایی و توسل به مؤسسات یا ترتیبات منطقه‌ای یا سایر وسائل مسالمت‌آمیز بنا به انتخاب خود راه حل آن را جستجو نمایند.» بند سوم از ماده ۲ نیز در همین راستا بیان می‌کند که «کلیه اعضاء اختلافات بین‌المللی خود را با وسایل مسالمت‌آمیز به طریقی که صلح و امنیت بین‌المللی و عدالت به خطر نیافتد، حل خواهند کرد.» بر این اساس اگر بنا بر فرض ایالات متحده در مسائل فی مابین در برنامه هسته ایران دچار اختلاف گردید، بر اساس مضامین مذکور می‌بایست در ابتدا با تمسک به اصل حل و فصل مسالمت‌آمیز از طریق ابزارهای فوق نسبت به حل اختلاف خود مبادرت می‌نمود.

در این راستا اولین ابزار حل اختلاف، که کاملاً منطبق با بند دوم ماده ۳۳ منشور است، اقدام در چهارچوب «ساز و کار حل اختلاف» که در خود توافق برجام تبیین شده است، می‌باشد. در ماده ۳۶ این توافق چند جانبه که مورد تأکید شورای امنیت نیز قرار گرفته، آمده است که طرفین می‌بایست طی مراحل و در سطوح متفاوت در قالب کمیسیون برجام و یا تشکیل هیئت مشورتی موضوع مورد اختلاف را بررسی و از این طریق موضوع را فیصله دهند. این ماده تصریح می‌کند که پس از این سیر مراحل «چنانچه طرف شاکی معتقد باشد که موضوع، مصداق «عدم پایبندی اساسی» می‌باشد، آنگاه آن طرف می‌تواند، موضوع

فیصله نیافته را، به عنوان مبنای توقف کلی و یا جزئی اجرای تعهداتش وفق برجام قلمداد کرده و/یا به شورای امنیت سازمان ملل متحد ابلاغ نماید که معتقد است موضوع مصداق «عدم پایبندی اساسی» به شمار می‌رود. (برجام، ۱۳۹۴/۰۷/۲۳: ۱۸-۱۷)

بنابراین حتی اگر در فرض واشنگتن به اقدام ایران اعتراض داشت می‌بایست وفق برجام در ابتدا از طریق کمیسیون برجام و یا هیئت مشورتی این مسئله را حل و فصل می‌نمود و اگر این امر حل نمی‌شد، آنگاه می‌توانست یا از آن خارج شده و یا موضوع را از طریق شورای امنیت پیگیری نماید. حال نکته حائز اهمیت اینجاست که ایالات متحده برخلاف ماده ۳۶ برجام و به طریق اولی برخلاف بند اول ماده ۳۳ منشور اعتراض خود را به روش‌های مسالمت‌آمیز حل اختلاف پیگیری ننموده و از این جهت ماده مذکور را نقض نموده است. این در حالی است که طبق بند دوم ماده ۳۳، شورای امنیت هم بکارگیری روش‌های مسالمت‌آمیز در موضوع فوق را به ایالات متحده گوشزد ننموده و اصطلاحاً شورا نیز در این مسئله به وظیفه ذاتی خود عمل ننموده است. این بخش از ماده ۳۳ اشعار می‌دارد که «شورای امنیت در صورت اقتضا از طرفین اختلاف خواهد خواست که اختلافات خود را با شیوه‌های مزبور حل و فصل نمایند.» لیکن این کوتاهی شورا نیز در جای خود قابل بحث و بررسی خواهد بود. در واقع همانگونه که در نظریه جامع بین‌الملل نیز ذکر شد، تخطی از قواعد موجب تقلیل کارآمدی نهادها خواهد شد. بر این اساس کوتاهی شورای امنیت در موضوع مذکور موجبات تضعیف قواعد حقوق بین‌الملل بویژه منشور ملل متحد خواهد شد.

۵/۳- تحریم‌های یکجانبه و اقدام بر خلاف فصل هفتم منشور

«مایک پامپئو»^۱ وزیر خارجه آمریکا در اندیشکده «هریتیج» درباره علت اقدام ترامپ در خروج از برجام گفت که «برجام که در ارائه تضمین به مردم آمریکا درباره ایمنی و امنیت آنها در برابر تهدیدهای رهبران جمهوری اسلامی ایران ناکام مانده بود، دیگر تمام شد. دیگر ایجاد ثروت برای حاکمان ایران تمام شد. دیگر، شلیک موشک به ریاض و بلندی‌های جولان

¹ Michael Pompeo

را نمی‌پذیریم. دیگر شاهد توسعه و بسط بدون هزینه قدرت ایران در منطقه خاورمیانه نخواهیم بود. برجام به خاطر نقص‌ها و عیوب کشنده آن، جهان را در معرض خطر قرار داده بود.» (Pompeo, May 21, 2018)

این ادعای پامپئو در حالی مطرح شد که طبق ماده ۳۹ منشور ملل متحد احراز نقض و تهدید صلح در عرصه بین‌المللی صرفاً بر عهده شورای امنیت می‌باشد. این ماده چنین اشعار می‌دارد که «شورای امنیت وجود هرگونه تهدید علیه صلح - نقض صلح - یا عمل تجاوز را احراز و توصیه‌هایی خواهد نمود یا تصمیم خواهد گرفت که برای حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی به چه اقداماتی بر طبق مواد ۴۱ و ۴۲ باید مبادرت شود.» بر این اساس اظهارات وزیر خارجه آمریکا حاکی از این است که اقدام ایالات متحده بوضوح ماده ۳۹ را نقض نموده است.

علاوه بر این، برخلاف ماده ۴۱ نیز واشنگتن در اقدامی غیرقانونی رأساً اقدام به بازگرداندن آن دسته از تحریم‌های اقتصادی علیه ایران نموده که در سایه برجام به تعلیق در آمده بود. ماده ۴۱ منشور تصریح کرده است که «شورای امنیت می‌تواند تصمیم بگیرد که برای اجرای تصمیمات آن شورا مبادرت به چه اقداماتی که متضمن به کارگیری نیروی مسلح نباشد لازم است و می‌تواند از اعضای ملل متحد بخواهد که به این قبیل اقدامات مبادرت ورزند این اقدامات ممکن است شامل متوقف ساختن تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی و ارتباطات راه‌آهن، دریایی، هوایی، پستی، تلگرافی، رادیویی و سایر وسائل ارتباطی و قطع روابط سیاسی باشد.» این ماده در حالی تأکید دارد که تشخیص و تعیین متوقف ساختن روابط اقتصادی صرفاً بر عهده شورای امنیت است که پامپئو در بخش دیگری از سخنان خود در اندیشکده هریتیج صراحتاً اظهار داشت که «رهبران در تهران نباید درباره جدیت ما در وضع تحریم‌های سخت‌تر دیدی داشته باشند. به لطف دوستان و همکاران ما در وزارت خزانه‌داری آمریکا، تحریم‌ها به قدرت قبل باز خواهند گشت و تحریم‌های جدیدی هم در راه هستند.» (Pompeo, May 21, 2018)

این اقدام آمریکا به این دلیل یکجانبه روی می‌دهد که تا کنون سایر کشورها و دیگر اعضای شورای امنیت از سیاست آمریکا حمایت نکرده‌اند. «نیکسی هیلی»^۱ نماینده آمریکا در سازمان ملل در روز سه شنبه مورخ ۶ تیر ۹۶ در جلسه استماع کمیته تخصیص بودجه کنگره آمریکا، اذعان کرد که «خیلی دلمان می‌خواست شورای امنیت، ایران را بخاطر فعالیت‌های موشکی تحریم کند، اما نمی‌توانیم. (تسنیم‌نیوز، ۱۳۹۶/۰۴/۰۹) این موارد در حالی رخ می‌دهد که علاوه بر روسیه و چین، اتحادیه اروپا نیز [دست کم در ظاهر] بر تداوم برجام تأکید داشته است. بنابراین واشنگتن برخلاف ماده مذکور رفتار خود را در بازگرداندن تحریم‌ها به صورت یکجانبه شکل داده است.

۶/۳- تحریم‌های یکجانبه و فصل نهم منشور

ماده 55 منشور ملل متحد بر «حصول شرایط ترقی و توسعه در نظام اقتصادی و اجتماعی» جهت ایجاد شرایط ثبات و رفاه برای تأمین روابط مسالمت‌آمیز و دوستانه بین الملل تأکید دارد. نخبگان و حقوقدانان با استناد به این ماده منشور مفهومی تحت عنوان «حق توسعه»^۲ را برای کشورها مطرح می‌کنند. این حق از یکسو زیر مجموعه حقوق بین الملل اقتصادی و از سوی دیگر یکی از مؤلفه‌های حقوق بشر می‌باشد. حق توسعه اولین بار از سوی وزیر امور خارجه سنگال در مجمع عمومی سازمان ملل اعلام گردد و برای نخستین بار در قطعنامه کنفرانس حقوق بشر تهران در سال ۱۹۶۸ حق توسعه در قالب پذیرش ارتباط وثیق بین حقوق بشر و توسعه اقتصادی مورد تأکید قرار گرفت. ادامه این روند با پیگیری‌های کشورهای در حال توسعه به تصویب قطعنامه اعلامیه حق توسعه در سال ۱۹۸۶ می‌انجامد. در واقع مبنای حق توسعه را می‌توان در همبستگی بین‌المللی خلاصه نمود. امری که نیاز متقابل ملت‌ها را به یکدیگر مد نظر قرار می‌دهد. از این رو اصل همبستگی بین‌المللی اقتضا می‌کند که کشورها در اعمال مشروع آزادی اقتصادی خویش از توسل به هر گونه عملی که موجب ضرر اساسی برای دیگر تابعین حقوق بین‌الملل گردد

¹ Nikki Haley

²² The Right to Development

خودداری ورزند. (خواجهی، ۱۳۹۱: ۱۶)

بر اساس این موارد اقدام آمریکا در تحریم شریان‌های حیاتی اقتصادی ایران نظیر «اکتساب دلار از سوی ایران»، «هر گونه تجارت ایران با طلا یا فلزات گرانبها»، «معاملات نفتی»، «تجارت در زمینه فلزات خام و یا نیمه ساخته مانند آلومینیوم و فولاد»، بر خلاف ماده ۵۵ منشور اثری منفی در همبستگی بین‌المللی و ناقض حق توسعه برای ایران گردیده است. علاوه بر موضوعات تصریح شده در لیست تحریم‌ها و گذشته از مصادیق متعدد در نقض حق توسعه در این موارد، برای نمونه، در پی خروج آمریکا از برجام ترامپ طی امضای یک فرمان، تحریم‌های مربوط به سازمان انرژی اتمی ایران را نیز احیا کرد.

حال در شرایطی که در برجام مقرر شده بود رآکتور اراک به نحوی بازطراحی شود که قادر به ساخت پلوتونیوم «درجه تسلیحاتی» نباشد و همچنین مقرر گردیده بود تا تأسیسات «فردو» غنی‌سازی اورانیوم را متوقف کرده و به یک مرکز هسته‌ای، فیزیک و فناوری تبدیل شود، احیای تحریم‌های مربوط به سازمان انرژی اتمی ایران شرکت‌هایی نظیر «شرکت ملی هسته‌ای چین»^۱ و شرکت «روس‌اتم»^۲ روسیه را به دلیل قراردادهایی که برای بازطراحی رآکتور اراک و تغییر کاربری فردو دارند در معرض ریسک ناشی از تحریم‌ها قرار می‌دهد. لذا این امر بازطراحی رآکتور آب سنگین اراک و تغییر کاربری سایت فردو را با مشکل مواجه می‌کنند. (af.reuters.com, May 31, 2018)

در مجموع همانگونه که مشهود است اعمال مجدد تحریم‌های یکجانبه از سوی آمریکا «حصول شرایط ترقی و توسعه در نظام اقتصادی و اجتماعی» را در جامعه بین‌الملل با چالش مواجه کرده است.

¹ China National Nuclear Corporation

² Rosatom

نتیجه گیری

در این نوشتار تلاش شد تا مهمترین موارد نقض منشور ملل متحد در اثر اقدام آمریکا در خروج غیرقانونی از برجام و متعاقباً بازگرداندن تحریم‌های هسته‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران ذکر شود. این موارد حاکی از آن بوده است که این اقدام آمریکا بر اساس مواد متعددی از منشور ملل متحد نامشروع بوده است.

همانطور که در نظریه جامعه بین‌الملل ذکر شد، تخطی از قواعد ممکن است صورت گیرد، اما این امر کارایی قواعد وضع شده را کاهش داده و متناسب با افول نهادها و قواعد بین‌المللی زمینه تضعیف صلح و ثبات در سیاست بین‌الملل بوجود خواهد آمد. به عبارت دیگر آنچه به نظم در عرصه بین‌المللی قوام می‌بخشد هنجارهای مربوط به قرارداد و حفظ قول یا وفای به عهد است. بر این اساس اقدامات نامشروع واشنگتن می‌تواند موجبات تضعیف قواعد مشترک بین‌المللی و حقوق بین‌الملل و بطور خاص منشور ملل متحد را فراهم کرده و به عنوان عامل بر هم خوردن نظم و صلح و امنیت بین‌المللی تلقی شود؛ که این عامل ایالات متحده را دچار مسئولیت بین‌المللی می‌نماید.

از سوی دیگر هر چند روسیه، چین و اتحادیه اروپا در قبال این رفتار ایالات متحده از همان لحظات ابتدایی، اظهار تأسف نموده و آن را مردود اعلام کردند، اما سکوت این کشورها و انفعال شورای امنیت بویژه در رابطه با نقض قطعنامه ۲۲۳۱ حاکی از این است که این کشورها نیز به نوعی تسهیل‌کننده اقدام واشنگتن بوده‌اند. بنابراین این سکوت نافی مسئولیت شورای امنیت در این موضوع نخواهد بود و طبق ماده ۳۳ منشور این شورا به وضوح در مأموریت تعریف شده خود اهمال نموده است. حال آنکه انفعال سایر کشورهای عضو گروه ۵+۱ نیز تا حدودی مسئولیت بین‌المللی را متوجه آنها می‌سازد.

پیشنهادات

با توجه به نقش محوری منشور ملل متحد در این نوشتار، می‌توان در همین چهارچوب پیشنهاداتی را برای سیاست خارجی ایران مطرح نمود. البته همانطور که در مقدمه اشاره

شد لازم به ذکر است که پیگیری حقوقی بر اساس منشور ملل متحد صرفاً به عنوان مکملی برای سایر واکنش‌های سیاسی و اقتصادی ایران بویژه با تأکید بر مولفه‌های اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود. بر این اساس پیگیری ایران پیرامون مسئولیت آمریکا بواسطه نقض منشور ملل متحد در قبال جامعه بین‌المللی موجب خواهد شد تا این کشور در گسترش اقدامات خود در روند تصاعد بحران و تشدید اجماع‌سازی علیه ایران محدود شده و در تداوم اقدامات غیرقانونی خود ناکام باشد.

به عبارت دیگر پیگیری سریع‌تر مسئولیت بین‌المللی ایالات متحده متأثر از نقض‌های ذکر شده، بسیار اهمیت دارد. زیرا واشنگتن به شدت مترصد اجماع‌سازی در عرصه بین‌المللی با سوء استفاده از ضعف‌های اقتصادی سایر کشورها می‌باشد. بر این اساس آمریکا تلاش می‌نماید تا با تهدید به فشار اقتصادی نسبت به کشورهای دیگر که نیازمند تعامل با آمریکا می‌باشند، آن‌ها را وادار به حمایت از تحریم‌های ضد ایرانی نمایند. علیرغم نامشروع بودن این اعمال فشار آمریکا، این امر در عمل می‌تواند زمینه اقدام شورای امنیت بر اساس بند چهل و دوم فصل هفتم را که مبنایی حقوقی برای اعمال تحریم‌های ضد ایرانی محسوب می‌شود، فراهم کند.

طبق منشور ملل متحد اولین نهاد مسئول در قبال رسیدگی به موضوع تهدید یا نقض، صلح شورای امنیت سازمان ملل می‌باشد. با این حال همانطور که در بخش اول در موضوع ارتباط میان روابط و حقوق بین‌الملل ذکر شد، اتخاذ نگاه واقع‌بینانه به حقوق و سیاست بین‌الملل موجب خواهد شد تا تحلیل‌های حقوقی واقعی‌تر و قابل دسترس‌تر شوند. بر این اساس با توجه به بن بست‌های احتمالی در شورای امنیت بواسطه نقش‌آفرینی اثربخش آمریکا و از سوی دیگر انفعال طرف‌های مخالف اقدام آمریکا، به نظر می‌رسد پیگیری این امر از سوی مجمع عمومی سازمان ملل در چهارچوب «اتحاد برای صلح» بیش از پیش مطلوبیت خواهد داشت. این امر راهی برای خروج از بن بست مقابله با اقدام آمریکا در نقض‌های جدی منشور ملل متحد و متعاقباً تهدید صلح از جانب این دولت را فراهم می‌نماید.

حال آنکه بر طبق بند دوم از ماده یازدهم منشور، هر یک از اعضاء می‌توانند بررسی موضوعی پیرامون حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را از مجمع عمومی بخواهد و مجمع نیز می‌تواند در این راستا توصیه‌هایی به شورای امنیت و یا دولت یا دولت‌های مربوط به آن توصیه‌هایی بنماید. همچنین مجمع عمومی طبق بند اول ماده سیزدهم با محور قرار دادن مؤلفه‌هایی نظیر ترویج همکاری بین‌المللی در امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، کمک به تحقق حقوق بشر و ... و همچنین ترویج همکاری بین‌المللی در امور سیاسی توصیه‌هایی را ارائه کند. این موارد اقتضا می‌کند تا جمهوری اسلامی ایران این موضوع را نیز در دستور کار خود قرار دهد.

در پایان نمونه راهکارهای سیاسی و حقوقی برای سیاست خارجی ج.ا.ا به استناد نقض منشور توسط آمریکا در جدول شماره یک مورد اشاره قرار گرفته است؛

جدول شماره یک، نمونه راهکارهای سیاسی و حقوقی برای سیاست خارجی ج.ا.ا به

استناد نقض منشور توسط آمریکا

<p>راهکارهای حقوقی پیگیری نقض‌های آمریکا در چهارچوب منشور و «اتحاد برای صلح»</p>	<p>راهکارهای سیاسی برای زمینه‌سازی و کسب حمایت بین‌المللی در مجمع عمومی پیرامون نقض‌های آمریکا در برجام</p>	
<p>ایجاد بانک اطلاعاتی از نقض‌های آمریکا پس از اجرای برجام و پس از خروج از توافق مذکور</p>	<p>تبلیغات گسترده و گفتمان‌سازی در عرصه بین‌المللی مبتنی بر نقض‌های اساسی و مکرر آمریکا در میان افکار عمومی و نخبگان کشورها برای تأثیرگذاری بر دولتمردان خود از طریق: ۱. تولید محتوا و برنامه ریزی برای استفاده حداکثری از ظرفیت‌های دیپلماسی عمومی ج.ا.ا برای درگیرسازی اقشار مختلف جامعه مدنی بین‌المللی و نخبگان بین-المللی با موضوع مذکور</p>	<p>۱</p>

	<p>۲. استفاده از دستگاه دیپلماسی عمومی کشورهای همسو با ایران در مناطق مختلف و تا حد امکان</p>	
<p>درخواست رسیدگی از رئیس فعلی مجمع عمومی به نقض بزرگ منشور ملل متحد توسط آمریکا به استناد بند دوم از ماده ۱۱ منشور از طریق:</p> <p>۱. درخواست مستقیم ایران از رئیس و هیئت رئیسه مجمع عمومی</p> <p>۲. استفاده از ظرفیت کشورهای همسو با ایران در اعمال فشار به هیئت رئیسه مجمع عمومی برای جدیت در رسیدگی</p>	<p>همسوسازی و کسب حمایت کشورهای نسبتاً بیطرف از ایران در مجمع عمومی از طریق:</p> <p>۱. دیپلماسی رسمی فعال و مستقیم ایران و اقناع‌سازی در دیدارهای دو و یا چندجانبه با رؤسا و سایر مقامات ذیربط کشورها</p> <p>۲. استفاده از دیپلماسی رسمی کشورهای چین و روسیه در میان متحدین خود برای کسب حمایت آنها از ایران در مجمع عمومی، با توجه به افزایش اختلافات یکن و مسکو با واشنگتن</p> <p>۳. دیپلماسی رسمی کشورهای دوست با ایران در میان کشورهای نسبتاً بیطرف در مناطق مختلف</p> <p>۴. تقویت ارتباط دیپلماتیک ایران با کشور اکوادور به عنوان کشور متبوع رئیس کنونی مجمع عمومی برای تلاش در جدیت‌بخشی به رئیس مجمع عمومی</p>	<p>۲</p>

<p>تلاش برای فشار حقوقی بر هیئت رئیسه مجمع عمومی از طریق سایر نهادهای سازمان ملل از طریق:</p> <ul style="list-style-type: none"> • پیگیری ایران از شورای اقتصادی-اجتماعی سازمان ملل برای رسیدگی به آثار ناشی از نقض‌های اساسی آمریکا در برجام بر اوضاع اقتصادی و اجتماعی ایران در قالب بندهای الف و ب از ماده ۵۵ و همچنین گزارش وضعیت و توصیه شورای مذکور به مجمع عمومی بر اساس بند اول و دوم ماده ۶۲ منشور • پیگیری ایران از شورای حقوق بشر برای رسیدگی به موارد نقض آمریکا به استناد منابعی نظیر بند ج از ماده ۵۵ منشور به منظور گسترش فضای اقدام و تبلیغات 	<p>درخواست برگزاری نشست اضطراری مجامع عمومی سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای نظیر سازمان عدم تعهد، سازمان همکاری کشورهای اسلامی برای گفتمان-سازی، توجیه و کسب حمایت دولت‌های عضو در مجمع عمومی سازمان ملل</p>	<p>۳</p>
---	---	----------

منابع:

- ابراهیمی، شهرز و زمانیان، روح... (۱۳۸۹). «معناگرایی از منظر مکتب انگلیسی در روابط بین‌الملل»، فصلنامه پژوهش سیاست، سال دوازدهم، شماره ۲۹، پاییز.
- احمدی نژاد، مریم، (۱۳۹۱). «منشور ملل متحد به‌مثابه قانون اساسی»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و ششم، شماره سه، پاییز
- اسکندری، حمید، (۱۳۹۰). جنگ روانی و جنگ رسانه. تهران: انتشارات بوستان حمید، چاپ اول.
- اف لوفلد، آندریاس (۱۳۹۵). حقوق بین‌الملل اقتصادی، ترجمه محمد حبیبی مجنده، تهران: انتشارات جنگل، چاپ سوم.
- باشگاه خبرنگاران جوان، (۱۳۹۷/۰۳/۰۶). پمپئو دوباره مطرح کرد: ایران باید آنطور که آمریکا می‌خواهد رفتار کند! قابل دسترس در:
<https://www.yjc.ir/fa/news/۶۵۴۶۰۸۲>
- برجام، (۱۳۹۴/۰۷/۲۳). ترجمه شده توسط وزارت امور خارجه ایران، قابل دسترس در:
www.mfa.gov.ir/uploads/۱۵۰۷۲۶-JCPOA-PERSIAN-Final-۱۱_۵۶۰۸۳.pdf
- خبرآنلاین (۱۳۹۷/۰۲/۱۸). ترامپ خروج از برجام را اعلام کرد، قابل دسترس در:
<https://www.khabaronline.ir/detail/۷۷۵۵۰۳/World/diplomacy>
- خواجهی، غلامرضا (۱۳۹۱). «تحریم اقتصادی از منظر حقوق بین‌الملل با تاکید بر حقوق بین‌الملل اقتصادی و حق توسعه»، دوفصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه سابق)، دوره جدید سال نوزدهم، شماره ۲، پاییز و زمستان
- تسنیم‌نیوز، (۱۳۹۶/۰۴/۰۹). قطعنامه ۲۲۳۱ پیرامون فعالیت موشکی ایران چه می‌گوید؟! دست خالی آمریکا و دوستان برای تحریم بین‌المللی ایران!، قابل دسترس در:
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/۱۴۴۹۴۹۳/۰۹/۰۴/۱۳۹۶/>
- دادمهر، هادی (۱۳۹۳). «حقوق بین‌الملل در برابر روابط بین‌الملل، بررسی میان رشته‌ای مفهوم اعتبار»، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ششم، شماره ۴، پاییز.
- ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۵). حقوق بین‌الملل عمومی، تهران، کتابخانه گنج دانش، چاپ بیست و چهارم.

- قوام، سیدعبدعلی و محسنی، سمیرا (۱۳۹۷). دیالوگ میان روابط بین الملل و حقوق بین الملل در آغاز هزاره سوم، تهران: نشر مخاطب.
- قوام، سیدعبدعلی و محسنی، سمیرا (۱۳۹۴). «ظرفیت نظریه های روابط بین الملل برای ایجاد تعامل و تقارب با حقوق بین الملل»، فصلنامه پژوهش های روابط بین الملل، دوره نخست، شماره هجدهم، زمستان.
- مجیدی، حسن (۱۲ تیر ۱۳۹۵). تحریم های یکجانبه آمریکا؛ مصداق نقض حقوق اولیه و انسانی مردم ایران، برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی علی کوزه گران با عنوان «مشروعیت تحریم های یکجانبه آمریکا علیه ایران از منظر موازین حقوق بشر» دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران ۱۳۹۵، قابل دسترس در:

<http://www.iribnews.ir/fa/news/۱۱۹۷۳۳۹>

- af.reuters.com, (May 31, 2018) **U.S. withdrawal may halt nuclear nonproliferation work in Iran – diplomats**, Available at: <https://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFL5N1T17QN>
- Cnbc.com, (June 20, 2018) **US sanctions mean no big oil company can risk doing business with Iran, Total CEO says**, Available at: <https://www.cnbc.com/2018/06/20/no-big-oil-company-can-risk-doing-business-with-iran-total-ceo-says.html>
- FAQs-Treasury Department (May 8, 2018) **Frequently Asked Questions Regarding the Re-Imposition of Sanctions Pursuant to the May 8, 2018 National Security Presidential Memorandum Relating to the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)**, Available at: https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/.../jcpoa_winddown_faqs.pdf
- independent.co.uk, (May 22, 2018) **BP halts work on North Sea gas field due to reintroduction of US,**, Available at: <https://www.independent.co.uk/news/business/news/bp-north-sea-gas-trump-iran-nuclear-deal-latest-sanctions-a8362806.html>
- Grenell, Richard (May 11, 2018) **U.S. wants Germany to halt trade with Iran**, Available at: www.foxnews.com/world/2018/05/11/u-s-wants-germany-to-halt-trade-with-iran.html

- Pompeo, Michael (May 21, 2018) **After the Deal: A New Iran Strategy**, Available at: <https://www.heritage.org/defense/event/after-the-deal-new-iran-strategy>
- Total.com, (2018/05/16) **US withdrawal from the JCPOA: Total's position related to the South Pars 11 project in Iran**, Available at: <https://www.total.com/en/media/news/press-releases/us-withdrawal-jcpoa-totals-position-related-south-pars-11-project-iran>
- **Resolution of 2231(2015)** Available at: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2231
- Reuters.com, (June 28, 2018) **Exclusive: India preparing for cut in oil imports from Iran – sources**, Available at: <https://www.reuters.com/article/us-india-iran-oil-exclusive/exclusive-india-preparing-for-cut-in-oil-imports-from-iran-sources-idUSKBN1JO18L>
- Reuters.com, (June 23, 2018) **Pompeo warns Iran on nuclear arms; hopes military force will never be needed**, Available at: <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-pompeo/pompeo-warns-iran-on-nuclear-arms-hopes-military-force-will-never-be-needed-idUSKBN1JJ0IN>
- Reuters.com, (May 10, 2018) **Eni has recouped all outstanding Iran payments: CEO**, Available at: <https://www.reuters.com/article/us-eni-iran/eni-has-recouped-all-outstanding-iran-payments-ceo-idUSKBN1IB2DY>
- Secretary Statements & Remarks, (May 8, 2018) **Statement by Secretary Steven T. Mnuchin on Iran Decision**, Available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm0382>
- Sheppard, David (JUNE 7, 2018), **S&P Global Platts lifts ban on Iranians at London even**, Available at: <https://www.ft.com/content/fbdb68fa-698f-11e8-b6eb-4acfcfb08c11>
- sputniknews.com, (May 28, 2018) **India Not Bound to Abide by US Sanctions - Foreign Minister**, Available at:

<https://sputniknews.com/asia/201805281064880913-india-not-bound-us-sanctions/>